

vlja o razvoju poduzetničke kulture i kritici birokracije, te o kulturnim promjenama koje je donio razvoj poduzetništva. On ističe kako je koncepcija pojedinca kao »poduzetnika svojeg vlastitog 'ja'« (poduzetnik svoje vlastite ličnosti) u samom središtu suvremenih programa organizacijske reforme. Zaposlenje se sve više promatra kao sredstvo samorazvoja, a manje kao nametnuta obveza ili djelatnost radi zadovoljavanja osnovnih potreba. Ovakva organizacijska reforma posebno je usmjerena na birokraciju u javnom sektoru. Birokracija se, unutar te reforme, prikazuje kao neprimjerena dinamici »globalnog tržišta«, »informativnog doba« i »na znanju utemeljenoj ekonomiji«. Sve je to naravno točno, no du Gay želi upozoriti na određene pozitivnosti birokracije i negativnosti poduzetništva. Kao najvažnije on ističe da se u poduzetničkoj kritici birokracije izostavlja svojevrsna etika ureda i posebno činjenica da je ured predstavljao važan etički i politički izvor upravo u političkom sustavu liberalne demokracije jer je odvajao administraciju javnog života od privatnog moralnog apsolutizma. Upravo zbog erozije birokratske »etike odgovornosti« (tu se poziva na Webera), du Gay vidi opasnost da pojedini javni službenici razviju »osobni« entuzijazam za određene projekte i politike. Du Gay implicitno želi poručiti kako poduzetničko shvaćanje života, i iz toga poduzetničko djelovanje, nije nužno pozitivno, posebno ako se isto generalizira na sva područja društvenog života.

Posljednji rad je *The Citizen and the Man about Town (Građanin i Bonvivan)* Jamesa Donalda. Autor je docent na Medijskim studijima Sveučilišta u Sussexu. Donald razmatra grad kao atraktivno simboličko mjesto koje nam omogućava da sami sebe predstavljamo kao aktere u kazalištu svijeta. Biti građanin pak označava zakonom određen status, koji nam govori što je netko, a ne tko je netko. Za Donalda, »građanin« nije tip osobe, već skup formalnih odnosa definiranih demokratskom suve-

renosti. Građanin-subjekt nema identiteta, osim onog određenog zakonom. Nadalje, Donald izlaže, pozivajući se na niz autora kao što su Habermas, Foucault, Mauss i Simmel, pitanje građanina-subjekta od kršćanstva, prosvjetiteljstva do danas. Jedan od zaključaka tog izlaganja je da biti građanin, biti bonvivan, biti osoba nisu identiteti, već performanse. Donald postavlja pitanje je li moguće zamisliti jednu politiku emancipacije izvan logike samospoznaje i autentičnog identiteta?

Što bi značilo živjeti bez utješnog mita o jastvu kao ultimativnoj istini? Za njega, odgovor bi trebao ići u smjeru onoga što Gianni Vattimo naziva »stalna oscilacija između pripadanja i dezorijentacije«. Odnosno, nova politika emancipacije ne bi predstavljala oporavak ili oslobađanje istinskog jastva, već prije jedan neugodan osjećaj jastva kao slučajnosti.

Krunoslav Nikodem

Kenneth J. Gergen

THE SATURATED SELF

Dilemmas of Identity in Contemporary Life

Basic Books, New York, 2000, 296 str.

Knjiga Kennetha J. Gergena *Zasićeno jastvo, Dileme identiteta u suvremenom životu*, objavljena je prvi put 1991. godine. Ovdje donosimo prikaz izdanja iz 2000. godine s novim uvodom. Autor je profesor psihologije na Swarthmorskom sveučilištu, Pennsylvania. Knjiga je podijeljena na devet poglavlja: 1. *Jastvo pod opsadom*; 2. *Od romantične do moderne vizije jastva*; 3. *Društveno zasićenje i napušteno jastvo*; 4. *Problem istine*; 5. *Pojava postmoderne kulture*; 6. *Od jastva do odnosa*; 7. *Kolaž postmodernog života*; 8. *Obnovljenje jastva i iskrenost*; 9. *Procjena i relativnost*.

Osnovna autorova teza je da proces socijalne saturacije (društvenog zasićenja) proizvodi duboke, temeljite promjene u našem razumijevanju samih sebe. Gergen, polazeći od romantizma i preko modernizma, razmatra postmodernu subjektivnost kao raspršenu, fragmentiranu, višestruku, subjektivnost koja samu sebe ne promišlja kao »jedno«, već kao »mnogi«. S tim u vezi pojam **zasićenog jastva** odnosi se na teoriju kako nas je razvoj komunikacijskih tehnologija potaknuo da jedni drugima koloniziramo mozgove. Kao glasovi, slike, riječi na zaslonu, mi živimo u tuđim mozgovima, i isto tako, drugi žive u našim. Gergen smatra da su tehnološka dostignuća 19. i 20. stoljeća proizvela radikalni zaokret u našem predstavljanju/otvaranju spram drugih. Razvojem novih komunikacijskih tehnologija ugrožene su tradicionalne postavke o identitetu, kao i koncepti istine, objektivnosti i znanja, te sama ideja individualnog jastva koje ima određene mentalne kvalitete. Gergen smatra kako danas sve više postajemo svjesni da je svaka istina o nama samima konstrukcija određenog trenutka i istinita samo za određeno vrijeme i unutar određenih odnosa.

Na početku, Gergen analizira dva, po njemu ključna, prijepora: 1) da se mi u stvaranju smislenosti samih sebe i smisla za sebe i druge bitno oslanjamo na psihološki jezik, i 2) da se taj jezik izgrađuje mnogobrojnim obrascima međusobnih odnosa. Zapadni diskurs o razumijevanju sebe i drugih prolazi velike promjene, a kako se mijenja taj jezik, mijenjaju se i tradicionalni obrasci kulturnog života.

Gergen u analizi polazi od romantičnog jezika osobe naslijeđenog uglavnom od umjetnosti i kulturne tradicije 19. stoljeća. Sama ideja jastva u suvremenom smislu, kako to navodi John Lyons u svojoj knjizi **The Invention of the Self** iz 1978. godine, nastaje u misli kasnog osamnaestog stoljeća. U razdoblju romantizma najznačajniji dio pojedinca smješten je u dubokoj nutrini osobnog bića. Stoga je bilo mo-

guće govoriti o, npr., strasti, vječnoj ljubavi, zajednici duša, dubokoj inspiraciji, bolnoj žalosti, volji, kreativnosti i istinskom geniju. Takvi pojmovi poticali su mnoge značajne obrasce društvenog života, kao što su predani odnosi, posvećivanje svrhovitosti života, darivanje unutrašnje vrijednosti drugima i povjerenje u moralnu oštromnost i vodstvo. Iako su ostali i dalje prisutni u suvremenom životu, romantični načini govora i djelovanja bitno su potkopani u 20. stoljeću. Gergen navodi kako ne samo da romantična koncepcija osobe »izlazi iz uporabe« (često čuvana za specifične rituale i ceremonije), već ju u mnogim krugovima promatraju sa skepticizmom i neprijateljstvom.

Na prijelazu 19. i 20. stoljeća gubi se snaga romantizma koju zamjenjuje povratak modernističkog svjetonazora utemeljenog u prosvjetiteljstvu, moći razuma i promatranja, te potpomognutog primjenom novih znanstvenih otkrića i razvojem tehnologije i znanosti. Stroj postaje dominantna metafora društva uz pripadajuću usporedbu čovjek–stroj i razvoj društvenih znanosti, pojedinac se promatra kao spoznatljiv (kroz promatranje), predvidljiv i bitno podložan utjecaju kulture. Nadalje, na temelju mehanicističke paradigme i nadolazećih kibernetičkih teorija pojedinac se promatra kao samodostatno i samoodržavajuće biće koje je sposobno samostalno djelovati na temelju autonomnog razuma i volje. Znanost postaje područje ljudskog djelovanja od najvišeg povjerenja, a znanost je, kako navodi Gergen, antiromantična. Nadalje, autor navodi kako je romantični pojedinac bio zauvijek misterija, donkihotski i izvan dosega. Za razliku od modernističkog jastva koje je poznato, prezentno sada i ovdje, odmah ispod površine njegova djelovanja. Unutar modernističkog okvira duboka nutrina postaje sumnjiva, a postavljanje stvarnosti izvan mogućnosti promatranja i razuma smatra se neopravdanim i neproduktivnim.

Povratkom modernističkom svjetonazoru razvijaju se i tehnologije društvenog zasićenja koje Gergen smatra ključnima za suvremeno brisanje individualnog jastva i stvaranje jedne postmoderne svijesti. Fokusrajući tehnološki razvoj, on ga dijeli na **nisku** (*low tech*) i **visoku** (*high tech*) tehnologiju, te navodi kako je veliki broj tehnoloških inovacija vodio radikalnom množenju društvenih odnosa.

Gergen navodi sedam (*low tech*) tehnologija društvenog zasićenja: 1. **Željeznica** koja se u SAD-u razvija sredinom 19. stoljeća, a 1869. godine postiže se mogućnost putovanja vlakom na cijelom kontinentu; 2. **Javne poštanske službe** koje se u SAD-u razvijaju od 18. stoljeća, a do početka devedesetih godina 20. stoljeća poštanski promet se povećao do te mjere da se smatra jednim od najvećih samostalnih poslova u svijetu; 3. **Automobili** čija se industrijska proizvodnja naglo povećava od tridesetih godina 20. stoljeća; 4. **Telefon** koji se javlja na prijelazu 19. i 20. stoljeća, da bi do 1991. godine broj telefona u svijetu dosegao 600 milijuna, iako 2/3 svjetske populacije ni tada nije imalo pristup telefonskoj vezi; 5. **Radio** čije emitiranje u SAD-u i Velikoj Britaniji počinje 1919. godine. U 1925. godini bilo je oko 600 radio-stanica u svijetu, godine 1960. već ih je više od 10000, a sredinom osamdesetih godina ima ih oko dvije milijarde, 6. **Film (pokretne slike)** koji se također razvija na prijelazu 19. i 20. stoljeća, a koji do danas postaje svakako jedan od najpopularnijih oblika medijsko-komunikacijske tehnologije; 7. **Tiskane knjige** čija se društvena važnost, od 1440. godine do danas, ne smanjuje. Gergen navodi da se u Engleskoj sredinom 18. stoljeća tiskalo oko 90 naslova godišnje, a stoljeće kasnije oko 600 naslova. Knjige su dodatno postale popularne, i dostupne široj populaciji, nakon pedesetih godina 20. stoljeća i pojave jeftinih izdanja (broširane knjige). Početkom osamdesetih godina u pet zemalja (Kanada, Engleska, Zapadna Nje-

mačka, SAD i SSSR) tiskalo se između 50.000 i 80.000 naslova godišnje.

No, Gergen smatra kako su navedenih sedam (*low tech*) tehnologija tek početak procesa društvenog zasićenja koji svoj pravi zamah dobiva unutar druge, (*high tech*) faze. Ovdje autor navodi tri (*high tech*) tehnologije društvenog zasićenja: 1. **Zračni prijevoz** čijim usavršavanjem i stalnim povećavanjem broja putnika dolazi do bitnih promjena u percepciji prostora i vremena, poslovnog razmišljanja i sl. Autor navodi kako je do 1940. godine u SAD-u bilo oko 3 milijuna putnika, a do 1970. taj broj se povećao na 160 milijuna. Za usporedbu, hrvatska zrakoplovna kompanija Croatia Airlines u 2002. godini imala je oko 1,3 milijuna putnika; 2. **Televizija** kao svakako jedan od društveno najutjecajnijih masovnih medija. Komercijalno emitiranje televizijskog programa počinje 1946. godine, a tri godine kasnije u SAD-u je prodano oko milijun televizora. Početkom osamdesetih godina broj televizora u svijetu prešao je 800 milijuna. Gergen smatra da je početak procesa društvenog zasićenja bio u razvoju radija, filma i komercijalnog izdavaštva, no značajni razvoj tog procesa javlja se razvojem televizije.

Ovakvo stajalište argumentira se time što televizija potiče fenomen **višestrukosti jastva**, odnosno mogućnosti prisutnosti na više mjesta u isto vrijeme. Izravna komunikacija »lice u lice« to nije omogućavala, prije svega zbog svoje ograničenosti prostorom i vremenom. No, smatra Gergen, neizravna komunikacija »TV zaslon – lice« generira eksponencijalni porast u višestrukosti jastva. Osim toga, mediji kao što su televizija, radio, video, filmovi, znatno proširuju okvir i oblike odnosa dostupnih populaciji. Na primjer, ulazak medijskih likova u osobne živote gledatelja, u smislu društvenog kontakta svaki glumac može nadići svoju smrt, a gledatelji i dalje mogu imati određeni odnos prema tom glumcu (paradigmatskih primjera je doista mnogo, i ne samo iz

svijeta filma, no ovdje možda možemo navesti dva značajna: James Dean i Marilyn Monroe). Društveni utjecaji masovnih medija su mnogostruki, npr., poznate osobe (političari, glumci/ice, pjevači/ce itd.) mogu poslužiti kao svojevrsno »društveno ljepilo« za ljude različitih svjetonazora, stavova, vrijednosti, a ponekad čak mogu predstavljati društveni okvir, zajednicu za određeni broj ljudi koji redovito prati njihove emisije, filmove i događaje iz privatnog života. Jedan od primjera za takvu vrstu »zajednica« su svakako i sapunice, od paradigmatičkih »Dallasa« i »Dinastije«, pa sve do meksičkih, talijanskih i inih. Gergen navodi još jednu zanimljivost vezanu uz film, naime, u početku razvoja filmske industrije, od filmova se zahtijevalo da budu što bliže stvarnosti, što »realističniji«, dok se danas, smatra autor, od stvarnosti sve više traži da bude nalik filmu. Možemo navesti jedan jednostavan primjer za tu tvrdnju, a to je opsjednutost snimanjem svih važnijih događaja u životu. Tako godišnji odmor nije stvaran ako nije snimljen fotoaparatom ili kamerom, posebno ako smo bili na nekom dalekom i egzotičnom mjestu, tko će nam vjerovati (hoćemo li mi sami vjerovati za nekoliko godina?) da smo bili tamo ako nemamo »hard-copy« dokaz u obliku slike ili kazete. Nadalje, tu su vjenčanja, potpuno nezamisliva bez objektiva kamere, rođendani, itd. Gergen smatra da nam medijski posredovani događaji služe kao dokaz stvarnosti, odnosno da se, u pokušaju određivanja stvari, vraćamo upravo njima, a ne svojim osjetima; 3. **Elektronska komunikacija** od digitalnih računala s kraja pedesetih, mikročipa s kraja sedamdesetih, sve do interneta početkom devedesetih godina 20. stoljeća, elektronska komunikacija donosi niz promjena i novih/starih pitanja o nama samima, našim odnosima, poslovanju itd.

Prije jednog stoljeća, društveni odnosi uglavnom su se ograničavali na udaljenost jedne lagane šetnje. Uglavnom su se

odnosili na manje zajednice kao što su obitelj, susjedstvo, stanovništvo građana.

Riječi, izrazi lica, geste i mogućnosti bile su relativno konzistentne, koherentne i sporo promjenjive. No, zahvaljujući tehnologiji 20. stoljeća, broj i frekvencija mogućih odnosa i veza naglo se povećava. Kada to povećanje postane ekstremno, dolazi do stanja društvene zasićenosti. Gergen navodi kako danas u prvih nekoliko sati jednog radnog dana imamo više kontakata nego što su ljudi 19. stoljeća imali u mjesec dana. Upravo u tom smislu Jean Baudrillard u svom radu **Ekstaza komunikacije** određuje subjekt informacijskog doba i kibernetičke tehnologije kao **terminal višestrukih mreža**. Kao primjere navedenog, Gergen uzima dva tipa odnosa koji nastaju u procesu društvenog zasićenja. Prvi označava kao **ljubavnički odnos** koji mijenja romantičnu viziju ljubavi. Zbog brzine života i velikog broja mogućnosti u suvremenom društvu romantični način života udvoje postaje ne-realan. Drugi tip odnosa, označen kao **mikrovalni odnos**, odnosi se prije svega na promjenu tradicionalnog viđenja obiteljskog života. Brojne mogućnosti i za roditelje i za djecu pridonose tome da je obitelj sve više nalik usputnoj postaji, a sve manje gnijezdu. Osim toga, masovni mediji, posebno televizija i kasnije internet, mijenjaju odnose između roditelja i djece jer roditelji više nisu glavni izvori informacija za svoju djecu. Nadalje, različiti televizijski programi djeci danas pružaju mnoga znanja o životu odraslih, što prije nije bio slučaj. Gergen smatra da pomoću tog kolopleta informacija, mogućnosti, novih odnosa i životnih stilova sve više postajemo **pastiš**, imitativne nakupine tuđih obrazaca života. Britanski psiholog Michael Billig s tim u vezi smatra da je unutrašnji konflikt tipično stanje pojedinca, te da je mogućnost kontradikcije ključna za praktične zahtjeve života u suvremenom društvu. U takvim uvjetima doista je teško govoriti o stalnosti bilo kojeg identiteta. Gergen u tom smislu razmatra novi

obrazac samosvijesti kojeg naziva **multi-frenija**, a koji se odnosi na podijeljenost pojedinca unutar višestrukosti samoulaganja. Nadalje, on smatra da time ulazimo u stanje gdje se gubi smisao same ideje racionalnog izbora. Ovo stanje višestrukosti jastva odgovara postmodernom razračunavanju s velikim meta-iskazima gdje objektivnost i sama istina postaju upitne. Stvarnost postaje jezična igra (pozivanje na Derridu), a jastvo artefakt hiperrealnosti (Baudrillard). Odnosno, u postmodernom društvenom kontekstu, označenom općim potkopavanjem svih oblika autoriteta, više nema pozicije s koje se može uvjerljivo govoriti o jastvu. Pojam **racionalno** postaje retoričko sredstvo za nečiju omiljenu poziciju, odnosno stajalište.

U razmatranju postmodernog društvenog konteksta Gergen navodi razmišljanja Hilary Lawson (iz **Reflexivity: Problems of Modern European Thought**, 1985.). Ona smatra da razdoblje postmoderne označava krizu čiji je korijen refleksivnost, a pod refleksivnošću implicira samorefleksivnost i samosvijest. U postmodernom potkapanju velikih pripovijesti više ne postoji temelj, bit, stvarnost iz koje bismo izvodili objektivnu istinu, već postoji višestrukost jednakovrijednih istina. Istina se razotkriva kao društvena konstrukcija određene zajednice, što posljedično dovodi, između ostalog, do usmjerenja pažnje sa svijeta kakav jest na svijet kakav se predstavlja. Time dolazi do prijelaza s objekta na objektivizaciju i sa stvarnosti na njezinu konstrukciju. Sam autor ističe važnost posljedica refleksivnosti na tradicionalnu vezanost uz individualno jastvo, te smatra kako u postmodernom svijetu nema pojedinačne biti na koju se netko može obvezati ili pozvati kao istinitu. Pojedinačni identitet se stalno širi, preoblikuje, preusmjerava kroz stalno mijenjajuće odnose.

Podsjetimo da su i drugi autori razmatrali odnos refleksivnosti i moderniteta, tako npr. britanski sociolog Anthony Giddens

smatra da se modernost odnosi na načine ili organizaciju društvenog života koji se javlja u Europi od 17. stoljeća i koji do danas postaje globalan u svojem utjecaju. Giddens nadalje smatra kako, na prijelazu stoljeća, ne ulazimo u »postmoderno društvo«, »postindustrijsko«, »postkapitalističko« ili sl., već prije u razdoblje gdje posljedice modernosti postaju izrazito radikalizirane i sveopće. Moderno društvo se od tradicionalnog, za Giddensa, razlikuje prije svega po brzini i području promjena, te po samoj unutrašnjoj prirodi modernih institucija. Izvor dinamičke prirode moderniteta Giddens pronalazi u procesu odvajanja koncepcije prostora i vremena, te njihovom rekombiniranju u prostorno-vremenske »zone« društvenog života. Iz tog odvajanja prostora i vremena proizlazi iskorjenjivanje, raskapanje društvenih sustava u smislu izdvajanja društvenih odnosa iz lokalnog konteksta i interakcije. Osim iskorjenjivanja, koje donosi povećanu mobilnost i oblikovanje života lokalne zajednice pod utjecajima globalnih događaja, Giddens navodi i refleksivnost kao bitnu oznaku modernosti. Pod refleksivnošću on smatra stalno preispitivanje i mijenjanje obrazaca društvenog djelovanja, što dovodi do kontinuiranih promjena i stanja neizvjesnosti (**The Consequences of Modernity**, 1990.)

Također, po njemu, život u modernosti karakterizira »institucionalna refleksivnost«, odnosno stalno preispitivanje institucija.

Takvo stanje prelazi i na područje intimnog života gdje pojedinci stalno preispituju svoje želje, zahtjeve, potrebe, dakle stalno su u procesu samoidentifikacije (**The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies**, 1992.).

Gergen dalje navodi kako se u modernizmu pojedinac činio izoliranim entitetom nalik stroju, dok se u postmodernističkoj kakofoniji konkurentskih obrazaca

i stilova života potkopava ideja izoliranog jastva. Postmoderna višestrukost perspektiva vodi narušavanju granica između pojedinca i drugih. On smatra da je erozija samoodređivanja ljudskog bića posebno vidljiva u pitanju spola. Nekad nepobitna činjenica biloškog života, ona da postoje dva spola, muško i žensko, danas polako postaje mitologija. Kako opada vjerovanje u esencijalno jastvo širi se svijest o načinima kreiranja osobnog identiteta kroz društvene odnose, te se u traženju zadovoljstva kroz mnoštvo samo-iskaza razvija jedna **pastiš osobnost**. Takvu osobnost autor označava društvenim kameleonom koji stalno posuđuje dijelove identiteta iz svih raspoloživih izvora i konstruira ih kao korisne i poželjne u danoj situaciji. Gergen također smatra da tehnologija i postmoderni životni stilovi stoje u simbiotskoj međuovisnosti jer tehnologija otvara mnoge mogućnosti, a kada se one ostvare jača ovisnosti o tehnologiji.

U zaključnom dijelu knjige autor propituje mogućnosti drugačije oblikovane analize, odnosno jedne analize koja će sadašnje društvene uvjete promatrati afirmativno i s više obećanja za buduće strategije djelovanja. U postmodernom društvenom kontekstu napušta se koncepcija istine kao sukladnosti između jezika i svijeta, općenito se napuštaju cjelokupne koncepcije istine i laži i ponovo konceptualiziraju. Gergen smatra da ironička dekonstrukcija svakog smislenog diskursa, i s njima povezanih obrazaca djelovanja, razara mrežu međuovisnosti na kojoj krhko stoji društveni život. No, s druge strane, smatra kako za sada »većina stvari ostaju normalne«, a mnoge subkulture netaknute navedenim procesima. Ipak dugoročno, tehnološki utemeljen proces društvenog zasićenje izgleda neizbježan. Zanimljivo je da se u ovom dijelu analize Gergen poziva na ponovno traženje nacionalnog integriteta u istočnoj Europi i bivšem Sovjetskom Savezu, te postavlja pitanje mogu li širi društveni pokreti u

tom smislu obraniti kulturu Zapada od postmodernih mentaliteta i stilova života. To pomalo podsjeća na poznatu rečenicu Georga Orwela kako je »nada u Prolima« (1984.).

No, doista je teško očekivati, barem za sada, da bi društveni pokreti i pojave u rubnim dijelovima svijeta, ma koliko se činili snažnima, mogli bitnije utjecati na dominantnu kulturu Zapada.

U nabranju pozitivnih karakteristika postmodernog stanja društva i njemu svojstvenog razvoja masovnih medija Gergen izdvaja doprinos u razvoju javnosti, što između ostalog donosi smanjivanje mogućnosti pojave »velikih vođa«. Nadalje, razvoj komunikacijskih tehnologija pridonosi razvoju novih, bitno simboličkih zajednica (npr. virtualne zajednice na internetu) za koje Gergen smatra da bi mogle pružiti otpor postmodernom relativizmu. Nove komunikacijske tehnologije potiču i razvoj globalnog poslovanja, što otvara nove mogućnosti u razmjeni kulturnih obrazaca. No, s obzirom na uvjete u kojima se uglavnom to globalno poslovanje provodi, ovakvo stajalište, samo po sebi točno, može imati i neokolonijski prizvuk.

Gergen na kraju postavlja možda i ključno pitanje unutar svoje analize: Ako dopustimo postmodernom diskursu mogućnost ekspanzije, sa svim raspoloživim jezičnim resursima, hoće li biti pozitivnih učinaka za društvo u smislu prakse i novih potencijala? Uzimajući u obzir teoretska razmatranja autora koji zagovaraju ili opovrgavaju postmodernost stanje, smatramo kako je odgovor na to pitanje negativan. Također smatramo kako postmoderni diskurs predstavlja ozbiljan izazov sociologiji kao »znanosti o društvu« u najširem smislu, te zahtijeva rekonstrukciju i rekonceptualizaciju uvriježenih teoretskih i empirijskih pristupa.

Krunoslav Nikodem